

УДК 502.743:598.2

А.Г. Руденко, С.М. Шульга, В.М. Коваленко, В.П. Руденко, Н.В. Шешина

Національний природний парк "Джарилгацький"
вул. Олександрівська, 3, м. Скадовськ, 75700 Україна
e-mail: Antonia-luis@yandex.ru , dgarilgath@ukr.net

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВІДТВОРЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ ПТАХІВ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ "ДЖАРИЛГАЦЬКИЙ"

Птахи, рідкісні види, острів Джарилгач, заходи, відтворення

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВІДТВОРЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ ПТАХІВ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ "ДЖАРИЛГАЦЬКИЙ". А.Г. Руденко, С.М. Шульга, В.М. Коваленко, В.П. Руденко, Н.В. Шешина. – Запропоновані заходи щодо відтворення рідкісних видів птахів, що були в минулому поширені на о. Джарилгач. Це приваблювання на гніздування пелікана рожевого *Pelecanus onocrotalus*, кричків каспійського *Hydroprogne caspia* та малого *Sterna albifrons*, чисельність яких в районі парку поступово зростає, а також створення спеціального полігону для повернення в природні умови дрохви *Otis tarda* та журавля степового *Arthropoides virgo*, що виведені та утримуються в зоопарках. Розглядається можливість впровадження біотехнічних заходів по відновленню рідкісних видів хижих птахів, качкових та сивок.

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ВОССТАНОВЛЕНИЮ РЕДКИХ ВИДОВ ПТИЦ В НАЦИОНАЛЬНОМ ПРИРОДНОМ ПАРКЕ "ДЖАРИЛГАЧСКИЙ". А.Г. Руденко, С.М. Шульга, В.М. Коваленко, В.П. Руденко, Н.В. Шешина. – Предложены мероприятия по восстановлению редких видов птиц, которые в прошлом были распространены на о. Джарылгач. Это привлечение на гнездование розового пеликана *Pelecanus onocrotalus*, чегравы *Hydroprogne caspia* и малой крачки *Sterna albifrons*, численность которых в районе парка постепенно растет, а также создание специального полигона для возвращения в природные условия дрофы *Otis tarda* и журавля-красавки *Arthropoides virgo*, которые выведены и содержатся в зоопарках. Рассматривается возможность внедрения биотехнических мероприятий по восстановлению редких видов хищных птиц, утиных и куликов.

PROPOSALS FOR REPRODUCTION OF RARE BIRD SPECIES IN THE NATIONAL PARK "DZHARYLGATSKY." A.G. Rudenko, S.M. Shulga, V.N. Kovalenko, V.P. Rudenko, N.V. Sheshyna. – The measures for reproduction of rare species of birds that were common on the Dzharylgach Island in the past are proposed. It is attraction to nesting of Great White Pelican *Pelecanus onocrotalus*, Caspian *Hydroprogne caspia* and Small Terns *Sterna albifrons*, which number is gradually increasing in the area of the Park, and the creation of a special ground for a reproduction to natural conditions of Great Bustard *Otis tarda* and Steppe Crane *Arthropoides virgo*, which bred and kept in Zoos. The reproduction possibility of the biotechnical measures to restore rare species of birds of prey, ducks and waders is considered.

Збереження та відновлення рідкісних видів птахів, що занесені у Червону книгу України (1999) – основні природоохоронні завдання Національного природного парку "Джарилгацький" (далі Парк). Мета такої роботи у проведенні біотехнічних заходів по відновленню, поліпшенню умов гніздування та приваблювання рідкісних видів птахів на о. Джарилгач, формування їх стійкого чисельного угруповання та стимулювання розмноження в природних умовах. Крім того, дуже важливо приділити увагу вихованню підростаючого покоління місцевого населення, формувати навички екологічно грамотної поведінки в природі, бережливого ставлення до природного багатства рідного краю, роз'яснювати необхідність відновлення червонокнижних видів, притаманних даній місцевості.

Частина рекомендацій щодо збереження регіонального орнітокомплексу і рідкісних видів, як його найбільш цінного компонента, на о. Джарилгач у межах Парку, були викладені в раніше опублікованих роботах (Руденко, 2013; Руденко, Шульга, Коваленко, 2015; Шульга, Руденко, Коваленко, 2015; Шульга та ін., 2015).

З огляду на збереження означеної групи рідкісних і зникаючих видів птахів, крім охорони та постійного моніторингу, плануються заходи щодо їх відновлення у відповідності до виявлених загроз існування.

Для відтворення і збагачення різноманіття рідкісних видів птахів розпочато розробку та впровадження біотехнічних заходів, таких як охорона території о. Джарилгач працівниками служби державної охорони (з кінця березня до середини червня) для підтримання режиму спокою; відлякування небажаних видів у місцях найбільшого скупчення птахів, що гніздяться на острові; скорочення чисельності хижих ссавців. Крім того, здійснювалось виготовлення штучних очеретяних схованок-куреньків для Качкових *Anatidae* птахів. Розроблено проект по приваблюванню на гніздування рідкісного виду – пелікана рожевого *Pelecanus onocrotalus* (Linnaeus, 1758), який нарощує чисельність на острові. Планується будівництво дерев'яних платформ та штучних маленьких островків для інших видів колоніальних птахів. Одним з дієвих заходів для збагачення орнітофауни, особливо колоніальних птахів, що мають Європейський природоохоронний статус, є впровадження розробленого наукового обґрунтування про розширення території Парку та вдосконалення його територіальної структури (Руденко, Шульга, 2014).

Найбільш перспективним новим напрямком наукових досліджень з вивчення стану островного орнітокомплексу з подальшою розробкою біотехнічних заходів є пошук шляхів приваблювання таких видів, які гніздилися у минулому: мартинів середземноморського *Larus melanocephalus* (Temminck, 1820) та тонкодзьобого *L. genei* (Breme, 1840), кричків чорнодзьобих *Gelochelidon nilotica* (Gmelin, 1789) та каспійських *Hydroprogne caspia* (Pallas, 1770). Назріла необхідність розроблення планів дій щодо збереження рідкісних видів Качкових, таких як пухівка *Somateria mollissima* (Linnaeus, 1758), нерозень *Anas strepera* (Linnaeus, 1758), огар *Tadorna ferruginea* (Pallas, 1764), які або гніздилися раніше, або розширюють свій гніздовий ареал. Необхідне подальше вивчення екології малого кричка *Sterna albifrons* (Pallas, 1764), пісочника морського *Charadrius alexandrinus* (Linnaeus, 1758) та чоботарів *Recurvirostra avosetta* (Linnaeus, 1768) з метою збільшення їх гніздової чисельності на о. Джарилгач.

Острів Джарилгач на початку XX ст. характеризувався як резерват мешкання видів птахів, які в наш час всі є занесеними у Червоні списки різних країн і знаходяться на межі вимирання. Серед них особливу увагу необхідно приділити 2–3 видам, що тут гніздилися.

За даними Т.Б. Ардамацької (Ардамацкая, 2000), дрохва *Otis tarda* (Linnaeus, 1758) припинила гніздування на острові на початку 1950-х років після передачі всієї території острова від Чорноморського заповідника місцевим колгоспам. У наш час українська гніздова популяція дрохви знаходиться у критичному стані на тимчасово окупованому Керченському півострові. Аналогічна ситуація з іншим крупним птахом – журавлем степовим *Arthropoides virgo* (Linnaeus, 1758). Ці види розводяться у зоопарках. Парк їх розведенням займатися не може, бо немає необхідних потужностей та спеціалістів. В той же час Парк може бути моніторинговим полігоном з адаптації, випуску в природу штучно вирощених в зоопарках та розплідниках молодих птахів таких видів як дрохва, журавель степовий та огар. На території парку є достатньо природних куточків, де можливе дощухування рідкісних видів птахів. До того ж о. Джарилгач – дуже зручна територія для охорони таких груп завезених особин, бо обмежує переміщення молодих нелюбних птахів і дає їм можливість звикнути до території, вважаючи острів своїм місцем народження. Зважаючи на явище філопатрії, що притаманно птахам, є надія, що молоді птахи повернуться на острів для розмноження. Випуску рідкісних видів повинна передувати санітарна регуляція чисельності хижих м'ясоїдних тварин, здичавілих кішок та собак.

Важливим напрямком роботи Парку може бути покращення умов мешкання дрібних хижих птахів, таких як боривітер звичайний *Falco tinnunculus* (Linnaeus, 1758) та кібчик *F. vespertinus* (Linnaeus, 1766). Для цього планується облаштування платформ на деревах під окремі гнізда та спеціальні укриття. Стійке та успішне гніздування боривітра звичайного на о. Джарилгач може бути першим кроком до приваблювання іншого, дуже рідкісного виду – боривітра степового *F. naumanni* (Fleischer, 1818), чисельність якого на Півдні України є критичною.

Такого роду робота не може обійтись без еколого-освітнього блоку, який включає

розробку та проведення лекцій для місцевого населення, виступи у місцевих засобах інформації, зустрічі та акції з даних питань та інші заходи.

Для цього Парк пропонує на його базі створити Південний інформаційний візит-центр з питань вивчення, охорони, збереження та відтворення рідкісних видів рослин та тварин Азово-Чорноморського регіону. При такому центрі може бути реабілітаційний відділ для червонокнижних тварин, що потерпають від хвороб, або нещасних випадків і які можуть тимчасово перебувати тут. Після реабілітації тварини будуть передаватися в місця подальшого постійного перебування (зоопарки, зоокуточки, або випускатися на острів Джарилгач для відновлення).

Розробки і виконання планів дій дадуть можливість відновити чисельність ряду рідкісних видів. Особливе значення у збереженні рідкісних видів має впровадження постійного моніторингу за цією групою птахів, активізація еколого-освітньої роботи з місцевим населенням та зменшення потоку туристів у місця їх гніздування. Однак така робота може бути впроваджена за умови дії міжнародних, національних та локальних проектів і програм та їх фінансування.

- Ардамацкая Т. Б. Краткая характеристика орнитофауны о. Джарылгач / Т. Б. Ардамацкая // Вестн. зоологии. – 2000. – С. 74–83.
- Ардамацкая Т. Б. Биоразнообразие Джарылгача: современное состояние и пути сохранения / Т. Б. Ардамацкая // Вестн. зоологии. – 2000. – С. 186–197.
- Руденко А. Г. Історія вивчення та результати інвентаризації видового різноманіття орнитофауни району Національного природного Парку "Джарилгацький" / А. Г. Руденко // Інвентаризація біорізноманіття в межах природно-заповідного фонду: Збірник наукових праць ГНБС. – Ялта, 2013. – Т.135. – С. 145–154.
- Руденко А. Г. Про необхідність розширення території НПП "Джарилгацький" для збереження біорізноманіття прибережно-острівної та морської екосистем / А. Г. Руденко, С. М. Шульга // Биоразнообразие и устойчивое развитие : мат. докл. III Междунар. научно-практ. конф. (Симферополь, 15–19 сентября 2014 г.). – Симферополь, 2014. – С. 311–313.
- Руденко А. Г. Заходи збереження птахів водно-болотного комплексу у НПП Джарилгацький / А. Г. Руденко, С. М. Шульга, В. М. Коваленко // Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень : мат. Другої міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 квітня 2015 р., смт Путиля, Чернівецька обл., Україна) / наук. ред. І. В. Скільський, А. В. Юзик; Міністерство екології та природ. ресурсів України, Нац. природ. парк "Черемоський" та ін. – Чернівці : Друк Арт, 2015. – С. 459–461.
- Шульга С. М. Збереження рідкісних видів колоніальних птахів шляхом відновлення місць гніздування та посилення охорони у НПП "Джарилгацький" / С. М. Шульга, А. Г. Руденко, В. М. Коваленко // IV Всеукраїнські читання пам'яті Сергія Тарашука : мат. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Миколаїв, 23–24 квітня 2015 р.) / Чорноморський державний ун-т ім. П. Могили / Колектив авторів. – Миколаїв : ФОП Швець В. Д., 2015. – С. 266–271.
- Шульга С. Н. Мероприятия по привлечению на гнездование и усилению режима охраны мест скопления розового пеликана (*Pelecanus onocrotalus* L.), проводимые в Национальном природном парке "Джарылгачский" // С. Н. Шульга, А. Г. Руденко, В. М. Коваленко, Н. В. Шешина // XIV Международная орнитологическая конференция Северной Евразии : тезисы докладов. – Алматы, 2015. – Т. 1. – С. 552–554.

Рекомендує до друку
Гавриленко В.С.